

kolonizace, zatímco pro Uhry paralelní podkapitola informuje o manumisích, služebnících či otrocích. Přitom pramenný materiál by dovoloval řešit i pro české prostředí stejný problém jako pro mnohé uherské.

Nelze pominout ani různé chyby, které by možná nenastaly, kdyby se na psaní knihy podílel rovněž český autor – např. klášter sv. Jiří vznikl až kolem roku 970, byť při starším kostele, a počátky klášterního života v Čechách tedy spadají do doby mnohem pozdější, než je 30 let po pokřtění prvního knížete, kterým byl Bořivoj, a nikoli Břetislav, jak se někde objevuje. Citace jsou sice v textu převážně v pořádku, ovšem občas narazíme na poznámky, kde chyba stíhá chybu (např. s. 198, pozn. 52, kde se Martin Vihoda mění ve Vichodu a studie Libora Jana v monografii).

V zásadě lze jenom kvitovat, že se autoři snaží nabízet čtenářům co nejvíce titulů ve světových jazycích, jež jsou užitečné nejenom pro primární západoevropské publikum, ale mají svou cenu i pro české čtenáře. Co ovšem v práci tohoto typu zásadně postrádám, je systematické uvedení do pramenů spolu s výčtem moderních edicí – ne že by tyto údaje čtenář nenalezl vůbec, ale jsou roztroušeny po celém textu a celkový obrázek autoři nepodávají.

DAVID KALHOUS

Len SCALES, *The Shaping of German Identity. Authority and Crisis, 1245–1414*, Cambridge University Press, Cambridge 2012

619 s., ISBN 978-0-521-57333-7

Len Scales, jeden z mála anglických odborníků na dějiny středověké Římské říše, sepsal objemnou monografii, ve které analyzuje formování a proměny německé identity a vývoj ideje středověkého impéria. Úvodní historiografická kapitola výstižně analyzuje politický kontext moderních dějin, který velmi silně podmiňoval a ovlivňoval historické bádání o středověku, počínaje dějepisectvím 19. století a konče debatou o německé historické zvláštní cestě (*Sonderweg*).

Knihla od začátku prozrazuje, že je určena především anglofonním čtenářům neobeznámeným s říšskými dějinami, které proto autor na začátku knihy rekapituluje. Scalesova anglická perspektiva a jeho specializace na politické myšlení pozdně středověkých německých autorů ovšem činí z těchto pasáží přínosnou četbu i pro

středoevropské historiky. Ostatně autor si právě zhodnocením německého dějepisectví připravuje půdu pro hledání vysvětlení, proč bylo vytváření německého středověkého národa tradičně mnohem více sledováno v raném a vrcholném středověku, zatímco pozdní středověk byl spíše opomíjen.

Období, které následovalo po vládě silných dynastií Otonů, Sálců a Štaufů bylo vnímáno jako méně významné, a to nejen v historickém bádání, ale především při instrumentalizaci středověkých dějin v 19. a 20. století. Léta vlády domněle slabých králů a císařů neposkytovala vhodný materiál pro budování mýtu o silné středověké Říši, který se mohl stát nástrojem při centralizaci Německa. Jak ovšem Scales přesvědčivě ukazuje, právě ve sledované době, kdy byla panovnická moc oslabená a stoupal význam regionálních knížat, stála imperiální myšlenka v centru imaginace soudobých autorů a její význam nabíral na síle.

Scales se v knize věnuje dvěma hlavními tématům: významu říšské myšlenky, tedy představy o příslušnosti k impériu, jež pomáhala zajišťovat politickou soudržnost Říše, a pak především německé identity jejích obyvatel, která byla podle autorova přesvědčení zásadním způsobem zformulována právě v průběhu 13. a 14. století.

Hlavní teze knihy Lena Scalese zní, že navzdory úpadku politické centrální autority a fragmentarizaci Říše jako státního útvaru, v němž centralizace probíhala na rozdíl od jiných zemí především na úrovni jednotlivých říšských knížectví, dochází ve sledované době k posílení německé identity obyvatel Říše a de facto ke vzniku středověkého německého národa. Autor tak problematizuje převažující výklad západoevropských dějin, podle kterého příklad francouzského a anglického království v pozdním středověku ukazuje, že právě rozvoj státu umožnil vznik národa. Podle Scalese se silná „národní“ identita mohla ve středověku vyvinout i ve slabé monarchii.

Svou představou o německé identitě v pozdním středověku, která existuje zároveň s regionální příslušností a přihlášením se k lokálním vládcům a dynastiím, vnímá autor odstíněně a postupuje velmi opatrně. Zevrubně zkoumá politický a učený diskurz 13. a 14. století, přičemž dokazuje, že otázky uspořádání Říše, příslušnosti k dynastiím a německé identity byly diskutovány napříč rozsáhlým územím celé Říše.

Zvláštní pozornost věnuje Scales tematickým okruhům, na kterých je podle něj německá identita konstruována, a to především v souvislosti s představou o středověkém impériu. Zde přichází na řadu jednak teorie *translatio imperii*, slavná antická i středověká minulost, Řím jako

symbolické centrum Říše, ale také významné postavy jako Karel Veliký. Autor připomíná rovněž mýtus o výjimečných germánských válečnících, který v pozdním středověku silně rezonoval.

Abstraktní politická jednota Říše byla založena mimo jiné na tom, že rozdrobeným knížectvím společně vládl římskoněmecký císař, jehož autorita stála v centru říšské myšlenky. Koncept německého krále a římského císaře v jedné osobě podle Scalese posiloval panovníkovu autoritu, přesto však mají podle autora na udržení císařské moci v Říši a na univerzalistickém pojetí celého impéria hlavní zásluhu říšská knížata a především kurfiřti.

Scales při dokazování své teze o formování německé identity věnuje zvláštní pozornost nárazníkovému pásmu na východě Říše, především území Řádu německých rytířů, i prostředí Hanzy. Dobře si uvědomuje, že právě na hraničních územích se identita definovala zpravidla vymezením vůči cizímu a velkou roli v tom hrála jednak německá řeč, ale také třeba šíření německého práva. Jazyk byl jistě významným faktorem, ale podle autora bývá jeho význam pro definování identity i jejich stop v pramenech přeceňovan.

Německá středověká identita byla podle Scalese natolik flexibilní, že v případě potřeby dokázala zahrnout „cizí“ vládce jako např. Lucemburky nebo i území na levém břehu Rýna – byla totiž primárně konstruovaná politicky a spojená s trůnem a korunou. Tato identita, tak jak ji Scales v knize definuje, existovala paralelně s regionálními a minoritními identitami, se kterými nebyla ve střetu a představovala tak pouze jednu z možných forem identifikace obyvatel pozdně středověké Říše.

Právě ve sledovaném období 13. a 14. století získala německá identita jasnější kontury. Scales ukazuje, že už v učených spisech pozdního středověku se objevuje narativ o slavné germánské minulosti a úpadku po vymření Štaufů, který pozdější romantická i historická věda 19. století do značné míry převzala a využila při formování novodobého německého národa.

Len Scales sepsal velmi zdařilou práci, v níž osvědčil velký pohled o říšských dějinách a přinesl mnohé zajímavé příklady, které představil v netradičním světle. Na monografii působí sympaticky, že autor vynáší soudy velmi opatrně a často své závěry sám problematizuje. Byť kniha nepředstavuje lehkou lekturu, vyplatí se ji přečíst, neboť Scales klade inteligentní a přitom důležité otázky překračující obvyklou náplň i širěji pojatých politických dějin pozdně středověké Římské říše.

VÁCLAV ŽŮREK

Memoria et damnatio memoriae ve středověku, edd. Martin NODL – Piotr WĘCOWSKI, Centrum mediévistických studií – Filosofia, Praha 2014

178 s., ISBN 978-80-7007-415-2

Memoria se v současném bádání těší dlouhodobé a neslábnoucí pozornosti. Dokladem je i anotovaný sborník ze stejnojmenného kolokvia konaného v Centru mediévistických studií v červnu 2012. Úvodní zamýšlení Martina Nodla uvozuje devět příspěvků, které se zaměřují na různé aspekty vytváření, udržování a zanikání kolektivní paměti ve středověké společnosti.

Největší pozornost je věnována panovníckým rodům. Andrzej Pleszczyński se pokusil s využitím konceptů, jež uvedli do bádání představitelé francouzských společenských věd (zejména M. Halbwachs a P. Nora), nastínit možnosti, jak analyzovat proměny a vývoj pohledů na „křest Polska“ v roce 966. Odlišným způsobem přistoupil k počátkům Polska Piotr Węcowski, který vyšel z rozsáhlého souboru kronik 15. století, tedy z doby sporů mezi Polským královstvím a Řádem německých rytířů, a ukázal konstrukci a využití paměti na obrazech dějů druhé poloviny 10. století v pozdním středověku. Lukáš Reitingер rozebral v dalším ze svých důkladných pegavských příspěvků anály kláštera Peggau a jejich zobrazení prvního českého krále Vratislava; Zbigniew Dalewski se ve stručné stati zastavil u podání vybraných piastovských vládců v kronice Galla Anonyma. Poslední studii věnovanou panovníckým rodům a jejich memorii představuje příspěvek Roberta Antonína s hypotézou, že Zbraslavská kronika, zakládající oficiální paměť na poslední Přemyslovce, a zejména zakladatele kláštera Václava II., byla v době Karla IV. zapomenuta a veškeré informace čerpali Karlovi dvorští kronikáři i sám Karel ve svém životopise z kroniky Františka Pražského.

Dvě stati uvádějí čtenáře do prostředí šlechty. Robert Šimůnek se zaměřil na postupné rozvíjení fabulované paměti na fiktivní předky a události v rodu pánů z Martinic v 16. a 17. století, jimž sloužilo k upevnění pozice mladého panského rodu mezi nejvyšší šlechtou; Božena Czwojdrak v krátkém článku poukázala na obdobný mechanismus vymyšlení rodové minulosti v prostředí rodů rytířských. Pozornost si bezesporu zaslouží promyšlená a koncepční studie Juraje Šedivého, který přehledně shrnul hlavní formy vytváření a udržování memorie ve středověké Bratislavě, od předpokládaného ústního tradování až po fyzické artefakty. Zbývá ještě zmínit příspěvek Stanisława Rosika o paměti na misie